

NEM FÉLÜNK A SZÍNHÁZTÓL

AZ ÚJVIDÉKI SZÍNHÁZ HÚSZ ÉVE

Amikor a nézőtéren kialszanak a lámpák, a zsongás és széknykörgás megszűnik, a függöny (ha van) felemelkedik... Kezdődhet akár a: *Macskajáték*.

Örkény István „többperces” tragikomédiájának (rendező: Vajda Tibor) első, Újvidéken el-hangzó mondata után sok évvel - ki hitte volna? - így vagy úgy, de húszéves lett a magyar nyelvű Újvidéki Színház. Mondjuk, egy színház történeté-ben ez nem is egetverően hosszú idő, de a tények és körülmények ismeretében elismerő tapssal jutalmazható. És akár szeretetteljes hangon említendő. Íme, húsz gondolatban innen küldött képzeletbeli gyertyaszál! (Ne fújják el teljesen!)

Hogy ki hitte volna? Úgy tűnik, többen és erősebben hittek benne, mint azt sokan feltételezték volna; ha már mégiscsak húsz év. Éve. S hogy magyar nyelvű? Hát igen, fontos is, meg nemis fontos - nézőpont kérdése. Meg színészponté, pont a színész kérdése. Szerző és rendező lehet akár azeri. (Elnézést az azeri-példálódzásért, ha valakit ez sért; nem volt szándékos.)

Egyébként azt a futót, akti gondozott salakpályán, vadonatúj sprintcipőben fut, jut eszembe összehasonlítani azzal, aki viszont mellette csaknem meztitláb cuppog a sárban? Ez -- remélhetőleg - eléggé érzékletes, így aztán erre nem kell több szót pazarolni. Kedélyeket borzolni ott, ahol azok még a tar koponyákról is a felhőkig tupirozódtak. (Ez a másik kérdés.)

A harmadik „képzavar” a mindettől függetlenül, valójában első számú kérdés, a mindenkorin minőség kérdése: mennyire sikerült az Újvidéki Színháznak ez az első húsz év? (Mert lennie kell másik húsznak...) Nos, erre diplomatikusan ilyeneket lehet mondani, hogy hát igen, rögös volt az út, nem is mindig kellőképp kivilágított - kátyúk is akadtak szépszerivel, de fényes magaslatok is. Mukányitól *Mockinpottig*, vagyis kronológiailag fordítva. Kínok és meggyógyíttatások. *Arzén* és *levendula*. (Mesél a Bécsi *Erdő*.)

Gyakran mint a *kör* négyszögesítése.

Kakuk Marcitól az *Übü királyig*. Volt majdnem minden, mert miként a Strindbergben (didaktikus billentéssel) elhangzik: „Az életben egyetlen művészet van, a kiküszöbölés művészete. Átlépni, továbbhaladni.”

Itt azért érdemes egy pillanatra megállni. A színház dramaturgia írja az ünnepélyes alkalomból általa összeállított és a Fórum Könyvkiadó közreműködésével világra segített, szép kivitelezésű könyvben, hogy a megoldás korszerűsége és a közlés időszereisége szempontjából mérvadó előadások stílusukban a groteszket használták. Franyó Zsuzsa ehhez hozzáfűzi, hogy a szóban forgó kifejezésrendszer „modern realizmusnak” nevezhetjük. Meg hát gyakran vagy főképp abszurdnak persze. (A hozzáfűzött mondat itt tőlem, e sorok írójától.)

Mindenképp megkülönböztetett figyelmet érdemel, hogy az eredeti elképzelések szerint kamarajellegű Újvidéki Színház legnagyobb sikereit

épp első, de nem macskalépéseivel aratta; inkább macskaugrásszerűen: mind az 1973-74-es *Play* Strindberggel, mind az 1974-75-ös *Mockinpott úrkínjai* és meggyógyíttatásával díjat nyert a kis- és kísérleti színházak szarajevói országos fesztiválján, a MESS-en. Nagy szó volt ez. Mockinpott úr, azaz Fejes György hírnevét az is öregbíti, hogy abban az évben, amikor az újvidéki „Mockinpott Gyuri” Szarajevóban színre lépett, csak egy színészi díjat ítélt oda a bírálóbizottság. Azt az egyet épp az

AZ ÚJVIDÉKI SZÍNHÁZ
HÚSZ ÉVE

FORUM

azóta már nyugdíjazott Fejes György érdemelte ki. (Csúcsnak számított, azóta sem ismétlődött meg.)

Az Újvidéki Színház potenciális nézői közül sokan általában ittak és pingpongoltak valahol a Mockinpott-előadások alatt, de a díj híre valahogy mégis sokuknak a fülébe jutott, s a maguk módján büszkéek voltak „a mokinpottyra”. Akár egy remekül nyesett labdára.

Mit lehetne ehhez gyorsan és célszerűen hozzáidézni az említett könyvből? Talán Bányai János szavait: „Megyek haza a színházból, és tudom, hogy a képemről zajló helyszíni közvetítés során eldől, ki a győztes, ki a vesztes, ott mindig háború van, a színházban meg nem dől el semmi. Ott nincsenek válaszok, se magyarázatok, a színház nem felel, és a színházról nem várható megoldás. A jelenlétben nincs megoldás. A van nem válasz. Az itt és most, az éppen megtörténő, a most megjelenő, a látható nem kér a bölcseszavából. Ami megtörtént, éppen az történt meg. És így húsz év óta történik mára színház - a küzdőtér, a szivacspadló - az Újvidéki Színházban. Húsz év óta megyünk az Újvidéki Színházba. Húsz esztendeje már a Színházban vagyunk. Két évtized óta megyek haza a Színházból. S nem vagyok (nem vagyunk) se jobb(ak), se rosszabb(ak).”

Elrettentő? Inkább nem. (Bár egy picit igen.)

A szivacspadló úgyszintén megkülönböztetett figyelmet érdemel. Mind a *Strindberget*, mind a *Mockinpottot* Radoslav Doric rendezte. A szivacspadlót viszont Harag György, aki szintén külön fejezetet érdemelne, ha ennek a szükségszerűen vége felé közeledő írásnak egyáltalában lehetne külön fejezete. Külön felvonása, külön levonása. Talán inkább magáról a könyvről kellene beszélni. De hát az végeredményben erről a színházról szól, amelynek volt ez az ünnepe, s amelynek szóban forgó húsz évét reménytelen négy vagy öt gépellal oldalba súríteni... s talán valahogy mégiscsak kellene, mert néha úgy tűnik, nagyon messze esnek a színpadok, a nézőterek egymástól. Újvidék ott van, a határon túl, délre - hány (színház) fényévyre? Egyik vidék a másiktól...

A szivacspadlós *Három* nőért tehát az a Harag rendezte szelíden, aki ezzel a műanyag sárral mindörökre beirtta magát ebbe az újvidéki, vajdaság i és annál átfogóbb történetbe. „*A Három nővér* szivacsstalaja, amelyen a színészek és a nézők bukdácsolnak a helyükig, meghatározza a mozgáslehetőséget, hangsúlyozza a tespedtséget, a besüppedést (...) Ebbe az ingoványba süppedtek a *Három nővér* szereplői, és közben Moszkvába vágyódnak, a csodában biznak.” (Franyó Zsuzsa) A csodában bizni már közös dolog. Ennél szomorúan „alparibb” a Moszkvába vágyódás motívuma. Godot-ra várni viszont tömegsport stb. (Már nemis abszurd.) És merre van a *buszmegálló*?

A Tóték- szintén csupa varázslás. A Háza határon - csupa határ. A *Nem félünk a farkastól* - csupa vágyvilág. Csupa torz *Tangó*. *Emigránsok*. Stb. Tolnai típusú Végeledés, fájdalmat aligha csökkentő *Bayer aspirin*. Újvidéki Színház. Nagy ugrásokkal! Szivacs. Függöny.

Lappangó és *Lócsiszár*. Meddig? (Nincs rá pontos válasz. Hála a gondviselésnek, az Utolsó Nagy Függöny mintha fennakadt volna valahol.) (És az utolsó fények sem aludtak még ki.)

Még virágvasárnap is el lehet olvasni Az *Újvidéki Színház húsz évét*, bár - mindenféle ünnep ide vagy oda - ez a könyv sokkal hétköznapiabb. Nem rendez a saját színházának gyertyafényes és cukormázás születésnapot, nem akarja elhítenni vele, hogy csak a húszéveseké a világ, nem terjeszt róla enyelgő anekdotákat, nem lógatja a nyelvét az ünnepeltfülébe, s nem mutogat a háta mögött. Önmagát-érzésem szerint- becsültnivaló ajándéknak tekinti, nem valami egetverően többnek. Gerold László szépen megrajzolt rendezőportréján és színészportréin keresztül, repertóriummal, levelekkel és dokumentumokkal, valamint a személyzet lajstromával együtt elsősorban informatív értékű. Ki mit akar tudni az Újvidéki Színházról, amit eddig nem mert megkérdezni? (Jószérvvel megtalálható, megtalálhatja, ha akarja, ebben a kiadványban.)

Amúgy tényleg: hány „fényévyre”? Innen. (Onnan.)

Fórum Könyvkiadó-Újvidéki Színház, Újvidék, 1994